

ції офіцерів радіоелектронного профілю. Intellectual archive. 2016. № 5. С. 55–62.

17. Уемов А.И. Логические основы метода моделирования. Москва: Мысль, 1971. 311 с.

18. Хаджирарева С.К. Моделирование как метод научно-практического познания. Вісник Академії митної служби України. Серія «Державне управління». 2009. № 1. С. 48.

УДК 378.147

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НЕОБХІДНОСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ІНТЕГРАЦІЇ ЗНАНЬ УЧНІВ

Павелко В.В., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри теорії і методики дошкільної та початкової освіти
*Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка*

Стаття присвячена визначенню й теоретичному аналізу чинників, які зумовлюють потребу в підготовці майбутніх педагогів до інтеграції загалом та інтеграції знань молодших школярів зокрема. Автором вивчається розуміння проблеми з точки зору науковців, психологів, учителів-експериментаторів. Увага звертається на специфіку й необхідність урахування в процесі інтеграції психолого-вікових особливостей здобувачів початкової освіти. Водночас аналізуються результати досліджень у контексті змісту та освітнього процесу вищої школи щодо необхідності й можливості здійснювати підготовку майбутніх учителів до інтеграції знань дітей.

Ключові слова: *підготовка майбутніх учителів, інтеграція, інтеграція знань, необхідність інтеграції, молодші школярі.*

Статья посвящена определению и теоретическому анализу факторов, которые обуславливают необходимость подготовки будущих педагогов к интеграции вообще и интеграции знаний младших школьников в частности. Автором изучается понимание проблемы с точки зрения ученых, психологов, учителей-экспериментаторов. Внимание обращается на специфику и необходимость учитывать в процессе интеграции психолого-возрастные особенности соискателей начального образования. Одновременно анализируются результаты исследований в контексте содержания и образовательного процесса высшей школы касательно необходимости и возможности совершать подготовку будущих учителей к интеграции знаний детей.

Ключевые слова: *подготовка будущих учителей, интеграция, интеграция знаний, необходимость интеграции, младшие школьники.*

Pavelko V.V. THEORETICAL ASPECTS OF PRIMARY SCHOOL FUTURE TEACHERS TRAINING AIMING PUPILS' KNOWLEDGE INTEGRATION

The article deals with the theoretical analysis of factors which determine the necessity of future teachers integration and primary school students' knowledge integration in particular. The author interprets the problem from the viewpoint of scollars, psychologists, experimenter-teachers. The emphasis is placed on specificity and necessity to take primary school students' psycho-physiological characteristics into consideration. At the same time the higher education teaching process is focused, thus the matter of future teachers ability to integrate students' knowledge is investigated.

Key words: *future teachers training, integration, knowledge integration, integration necessity, primary school students.*

Постановка проблеми. Сучасна освітня політика кожної держави зумовлюється необхідністю інтеграції в міжнародне співтовариство. Поступове входження України в європейський і світовий простір характеризується не лише переосмисленням, а й упровадженням європейських і світових стандартів освіти.

Одним із пріоритетних напрямів розвитку вищої педагогічної освіти є підготовка кваліфікованих учителів початкової школи. Вони, відповідно до Державного стандарту, мають бути здатні забезпечити всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей і наскрізних умінь з урахуванням вікових та індивідуальних психофізіологічних

особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості й допитливості [4].

Реалізація цієї мети передбачає необхідність запровадження нововведень у процес навчання та готовність до них майбутніх педагогів.

Одним із таких підходів, що має давнє історичне коріння, є інтеграція навчання й, зокрема, інтеграція знань учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уперше це поняття використано в XVII столітті чеським педагогом Я.А. Коменським. У «Великій дидактиці» він зазначав, що все, що знаходиться у взаємозв'язку, має викладатися в такому ж взаємозв'язку [3, с. 383].

Ця проблема не втратила своєї актуальності й у наш час і відображена в працях таких науковців, як Н. Бібік, М. Борисенко, Л. Вичорова, С. Гончаренко, І. Зверев, Н. Костюк, Н. Лошкарева, В. Максимова, Є. Романенко, О. Савченко, М. Сорокін та інші.

Водночас питання інтегрованого навчання, готовності майбутніх учителів до інтеграції знань молодших школярів не стало предметом спеціального дослідження й характеризується, з одного боку, відсутністю в педагогічній науці загальних вимог і рекомендацій щодо побудови блоків навчальних дисциплін, їх спеціальних програм, методик викладання, з іншого – стихійністю цього процесу в практичній роботі вчителів. Усе це й зумовлює актуальність проблеми дослідження.

Постановка завдання. Мета статті – теоретично проаналізувати зазначену проблему у двох аспектах: необхідність, роль інтеграції в навчанні учнів початкової школи та врахування цієї необхідності в навчанні студентів, майбутніх педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтеграція (лат. – відновлення, заповнення, цілий) – сторона процесу розвитку, пов'язана з об'єднанням у ціле раніше різнорідних частин та елементів. Процеси інтеграції можуть мати місце як у рамках уже сформованої системи (у цьому випадку вони зумовлюють підвищення рівня її цілісності й організованості), так і під час виникнення нової системи з раніше незв'язаних елементів. Окремі частини інтегрованого цілого можуть мати різний ступінь автономії. У ході процесів інтеграції в системі збільшується обсяг та інтенсивність взаємозв'язків і взаємодій між елементами, зокрема надбудовуються нові рівні управління.

Для сьогодення характерною є інтеграція наук, прагнення отримати найточніше уявлення про загальну будову світу.

У працях сучасних філософів (В. Андрущенко, І. Зязюн, Б. Кедров, В. Кремень, В. Лісичкін, Г. Марінко, А. Урсул, Є. Семенюк та ін.) підкреслюється, що інтеграція докорінно змінила зміст і структуру наукового знання, інтелектуально концептуальні можливості окремих наук.

Важливою особливістю інтеграції є те, що завдяки їй підвищується ефективність та інформаційна ємність знання, рівень його узагальненості й комплексності, ущільненості та дієвості.

Визначимо й проаналізуємо з точки зору педагогів-науковців, психологів, учителів-експериментаторів переваги та недоліки використання інтеграції й інтеграції знань учнів у процесі навчання.

У сучасній освіті відбуваються стрімкі зміни. Важливим є формування особистості компетентної, здатної до самореалізації.

Сучасні дослідження педагогічної науки дають підстави стверджувати, що важливе значення має встановлення широких зв'язків як між різними розділами курсу, який вивчається, так і між різними дисциплінами загалом, тобто внутрішньопредметна й міжпредметна інтеграція. Досвід показує, що інтегроване навчання, за якого матеріал доповнюється та повторюється іншими напрямками, дає набагато кращий результат порівняно з традиційним вивченням дисциплін. Інтегрований підхід сприяє виробленню системи знань, розвиває здібності до переносу цих знань в інші галузі.

Комплексне застосування знань із різних предметів – це закономірність сучасного життя, яке вирішує складні суспільні, технічні й технологічні завдання. Уміння комплексного застосування знань, їх синтезу, перенесення ідей і методів з однієї науки в іншу лежить в основі творчого підходу до наукової, навчальної, художньої діяльності людини в умовах сьогодення. Оволодіння учнями такими вміннями – актуальне завдання початкової школи, яке диктується тенденціями інтеграції в науці й практиці та розв'язується за допомогою інтеграції знань.

Необхідність інтеграції знань молодших школярів зумовлюється й компетентісно орієнтованим спрямуванням навчання.

Сьогодні в міжнародних конвенціях і документах компетентісний підхід проголошується пріоритетним напрямом і є стратегічним орієнтиром освітніх цілей міжнародної спільноти й України зокрема. Гостроту цієї проблеми переконливо продемонстрували результати міжнародних порівняльних досліджень.

Закон України «Про освіту» дає таке визначення компетентності: «... динамічна

комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [4].

За компетентнісного підходу в зміст освіти, як і за традиційного, входять знання, способи та досвід репродуктивної й творчої діяльності, ціннісного ставлення до світу, водночас основний акцент робиться на практичному оволодінні тими, хто вчиться, цим змістом [6].

У тексті Державного стандарту початкової освіти зазначається, що компетентнісний потенціал кожної освітньої галузі забезпечує формування всіх ключових компетентностей [4]. За словами Романа Шияна, одного з авторів типової освітньої та навчальної програми для 1–2-х класів закладів загальної середньої освіти, ця теза є найважливішою, бо акцентує увагу на потребі розвивати одну й ту саму компетентність наскрізно через усі освітні галузі.

Тобто, з огляду на інтегрований характер компетентностей, доцільно використовувати внутрішньопредметні й міжпредметні зв'язки, які сприяють цілісності результатів початкової освіти та перенесенню знань, умінь дітей у нові ситуації.

Дослідники процесів дитячого мислення (Л. Айдарова, Ю. Гільбух, М. Жинкін, Л. Занков, Ю. Самарін, О. Скрипченко та ін.) вважають, що психологічним обґрунтуванням можливостей інтеграції шкільного навчання можуть слугувати результати досліджень асоціативного мислення учнів різного віку, а саме будь-які знання є системою асоціацій. У психології виділяються чотири їх види: локальні, окремосистемні, внутрішньосистемні й міжсистемні.

Як стверджують психологи, дітям молодшого шкільного віку притаманні два перші види асоціацій – локальна й окремосистемна. Тому слушним є висновок дослідниці дитячого мовлення Н. Светловської, що нормою для учнів початкових класів є елементи інтегрування в межах навчального предмета, а не інтегровані курси. Такий процес у педагогіці та методиках традиційно називається використанням внутрішніх і міжпредметних зв'язків у навчанні. Він певною мірою є передумовою інтегрованого навчання, але аж ніяк не інтеграцією. Тому, на думку науковця, стосовно початкової школи доцільно використовувати не термін «інтеграція», а вислів «елементи інтегрованого навчання».

Відомий український методист М. Ващуленко загалом приєднується до думки Н. Светловської, однак уважає висновки

російської вченої надмірно категоричними та передчасними, оскільки проблема ще не повністю досліджена [5].

Особливо актуальним в умовах сьогодення є інтегрування різнопредметних знань у початковій ланці освіти, оскільки для молодших школярів властиве нерозчленоване сприйняття об'єктів навколишнього світу без усвідомлення їх історичних ознак. Системний аналіз складників цілого, синтезуюче порівняння з іншими становить для учнів значні утруднення. Ці операції лише починають виникати в напрямі від загального до конкретного.

Ідея інтеграції знань дає можливість формувати в учнів якісно нові знання, що характеризуються вищим рівнем мислення, динамічністю застосування в нових ситуаціях, підвищенням дієвості й систематичності.

Сучасність вимагає навчати дітей мислити масштабами на планетарному та космічному рівнях. Цього можна досягти, якщо в сприйнятті учня з'єднати знання з кожного предмета в широку цілісну картину світу. Уміння бачити взаємозв'язки всіх аспектів, зрештою, стає звичкою, яка буде допомагати дітям протягом усього їхнього життя.

Загалом науковці, педагоги-експериментатори зазначають, що інтеграція є однією з найперспективніших інновацій, яка здатна вирішити численні проблеми системи сучасної початкової освіти. Сьогодні вже є очевидним, що інтегроване навчання, необхідність інтеграції знань учнів закладають нові умови співпраці вчителів і школярів, є діючою моделлю активізації інтелектуальної діяльності й розвивальних прийомів навчання.

Варті уваги й висновки вчителів-експериментаторів, що внаслідок одночасного вивчення дітьми різних предметів знання набувають системності, уміння стають комплексними, посилюється світоглядне спрямування інтересів школярів, досягається більш високий рівень розвитку їхнього інтелекту.

Узагальнюючи думки вчителів, визначимо переваги інтегрованого навчання для учнів:

- чіткіше розуміння мети кожного предмета в різних контекстах;
- більш глибоке розуміння будь-якої теми, завдяки її дослідженню через кілька точок зору;
- краще усвідомлення комплексного підходу, через який предмети, навички, ідеї та різні точки зору пов'язані з реальним світом;
- удосконалення навичок системного мислення;

- збільшення можливостей для прояву творчості, креативності;
- відчуття захоплення від вивчення нового матеріалу, нових ідей;
- усвідомлення, що знання в одній галузі дають можливість бути успішними в іншій;
- відчуття захоплення своїми знаннями, що мотивує дитину до подальшого навчання й прагнення досягати кращих результатів.

Водночас на практиці педагоги стикаються з проблемою: школярі, вивчаючи предмет, не готові використовувати ці знання на інших уроках. Крім того, щоб застосовувати інтегровані форми навчання, здійснювати інтеграцію знань учнів, учителю потрібно знати й урахувати сутність, умови, які забезпечують її ефективність.

Тобто майбутні педагоги мають оволодіти психолого-педагогічними та предметно-методичними знаннями про інтеграцію знань молодших школярів. Відсутність сформованої системи таких знань унеможливує в подальшій професійній діяльності як відтворення способів інтеграції, так і творче застосовування інтеграції знань учнів.

Вивчення нормативно-методичних аспектів підготовки майбутнього вчителя початкових класів дає підстави стверджувати, що сучасна вища школа орієнтована на предметне навчання та блокову побудову дисциплін, з одного боку, з іншого – програми методик навчання предметів початкового курсу передбачають ознайомлення студентів лише з традиційним підходом до формування знань дітей. У майбутніх фахівців не створюється сучасне цілісне уявлення про методику викладання предмета й водночас варіативність використання творчих підходів.

Проілюструємо питання використання інтегрованого підходу в процесі навчання викладачами в педагогічних закладах вищої освіти. Як зазначають М. Іонова, Н. Сінопальнікова [2, с. 37], за результатами проведеного опитування сорока п'яти викладачів, з'ясовано, що більшість із них (64,4%) стикається з певними труднощами реалізації міжпредметних зв'язків у процесі застосування інтегрованого підходу в навчанні студентів. Це, зокрема, незнання алгоритмів здійснення інтеграції знань (вибір інтегруючого фактору, встановлення виду інтеграції й інтеграційних зв'язків, створення інтегрованого об'єкта); відсутність відповідних науково-методичних рекомендацій і комплексів; складність залучення викладачів інших дисциплін до проведення інтегрованих занять; брак часу

для розроблення інтегрованого змісту дисциплін тощо.

Очевидно, що формування науково-теоретичної готовності майбутніх учителів до інтеграції знань молодших школярів має орієнтувати процес навчання не на формальне запам'ятовування навчальної інформації, а на розвиток здатності студента осмислювати, інтерпретувати, трансформувати особистісний досвід, супроводжуватися використанням у процесі навчання інтегрованого змісту підготовки майбутнього педагога, а також умінням застосовувати набуті в цьому процесі особисті інтегровані знання.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, інтеграція є важливим складником процесу навчання як молодших школярів, так і майбутніх учителів. Набуття студентами досвіду формування й застосування інтегрованих знань є важливою умовою успішності підготовки майбутнього вчителя до діяльності інтегрованого характеру, зокрема інтеграції знань учнів.

Перспективу подальшого дослідження проблеми вбачаємо у визначенні психолого-педагогічних умов ефективності інтеграції знань молодших школярів і розробленні рекомендацій навчання майбутніх педагогів використовувати ці умови в професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гузев В.В. Теория и практика интегральной образовательной технологии. Москва: Народное образование, 2001. 224 с.
2. Іонова О.М., Сінопальнікова Н.М. Теоретичні питання підготовки майбутніх учителів до застосування інтегрованих форм організації навчального процесу початкової школи. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія. Педагогічні науки». 2013. № 2 (6). С. 35–39.
3. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения: в 2 т. / под ред. А.И. Пискунова. Москва: Педагогика, 1982. Т. 1. 656 с. С. 383.
4. Нормативно-правова база 2018–2019 н. р. (початкова школа). URL: vburluk-school.edu.kh.ua/.../normativno-pravova_baza_201...
5. Попова О. Інтегроване навчання в початковій школі. URL: oldconf.neasmo.org.ua/node/3218.
6. Сінопальнікова Н.М. Сутність і структура підготовки вчителя початкових класів. Теорія та методика навчання та виховання: зб. наук. пр. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2008. Вип. 22. С. 159–164.
7. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В.В. Радула. Київ: ЕкОб, 2004. 304 с.
8. Сухаревская Е.Ю. Интегрированное обучение в начальной школе. Ростов-на-Дону: Феникс, 2003. 384 с.